

Expertisegebied

justitieel verpleegkundige

mei 2015

v&vn
Beroepsvereniging van zorgprofessionals

Colofon

Samenwerkingspartners bij de totstandkoming van het Expertisegebied Justitieel verpleegkundige:

Bestuur V&VN Justitieel Verpleegkundigen 2014:

- Marianne Amsen
- Bea Begine
- Maria Broeren
- Peter van der Galiën
- Marjo Koster
- Gerhard ter Maat
- Monika Moreno Rubio
- Henk Proper
- Corina van der Toorn

Auteurs:

- V&VN-project Expertisegebieden Verpleegkundigen & Verzorgenden 2020
- Drs. Nellie Kolk
- Drs. Bas van Oort

Andere samenwerkingspartners:

- Ministerie van Veiligheid en Justitie, Dienst Justitiële Inrichtingen
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
- Hogeschool Utrecht
- Juliuscentrum Utrecht

Vormgeving en druk

- Van der Weij Drukkerijen BV Hilversum

mei 2015

© V&VN

Het is toegestaan teksten uit deze uitgave over te nemen, mits de juiste bron is vermeld.

ISBN/EAN: 978-90-78995-39-5

Inhoud

1. Inleiding	4
2. Werkomgeving	5
3. Ontwikkelingen	7
4. Uitwerking CanMEDS-rollen	8
4.1 Rol Zorgverlener	9
4.2 Rol Communicator	10
4.3 Rol Samenwerkingspartner	12
4.4 Rol Reflectieve professional	13
4.5 Rol Gezondheidsbevorderaar	14
4.6 Rol Organisator	15
4.7 Rol Professional en kwaliteitsbevorderaar	16
5. Toekomstige ontwikkelingen	18
Literatuur	19

1. Inleiding

Met het project Verpleegkundigen & Verzorgenden (V&V) 2020 hebben verpleegkundigen en verzorgenden zich voorbereid op de toekomst. De nieuwe beroepsprofielen, het belangrijkste resultaat van dit project, zijn gepresenteerd op 8 maart 2012. Voor het eerst in de geschiedenis van de beroepsgroep zijn deze profielen door de beroepsgroep zelf ontwikkeld en geschreven.

Het Expertisegebied justitieel verpleegkundige, zoals in dit document beschreven is, kan beschouwd worden als een bijlage bij het Beroepsprofiel verpleegkundige. Dit Expertisegebied beschrijft de aanvullende kennis en vaardigheden die justitieel verpleegkundigen bij de taakuitoefening in hun vakgebied nodig hebben. De aanleiding voor het vervangen van het beroepsdeelprofiel door het Expertisegebied justitieel verpleegkundige ligt in de veranderende gezondheidszorg, zowel in de maatschappij als geheel als binnen de penitentiaire inrichtingen. Bovendien was het Beroepsdeelprofiel Justitieel Verpleegkundige (2004) toe aan vervanging.

Vanaf begin 20ste eeuw zijn de zogenaamde ziekenvaders, de voorgangers van de huidige justitieel verpleegkundigen, werkzaam binnen justitiële inrichtingen. Sinds die tijd hebben een aantal ontwikkelingen geleid tot de huidige taakinhoud en bijbehorend opleidingsniveau van justitieel verpleegkundigen. In de jaren zeventig werd bijvoorbeeld de drugsproblematiek binnen penitentiaire inrichtingen zichtbaar. Dit vroeg van de justitieel verpleegkundige specifieke kennis en vaardigheden. Zo heeft de justitieel verpleegkundige in de geschiedenis van haar vak voortdurend geanticipeerd op de actualiteit. Verschillende onderdelen van de wet- en regelgeving, zowel op nationaal als internationaal niveau, hebben eveneens geleid tot een kwaliteitsverbetering van de zorg binnen justitiële inrichtingen. Rapporten zoals *'Zorg voor ingeslotenen'* (1995), *'Zorg achter tralies'* (1999), *'Zorg om Zorg'* (2001) en *'Referentiekader Penitentiair Verpleegkundige Zorg'* (2004) hebben daarnaast een belangrijke invloed gehad op het kwaliteitsbeleid.

Daar waar zij staat kan ook hij worden gelezen.

2. Werkomgeving

Verpleegkundigen voorzien samen met de (huis)artsen in de zorgplicht van de inrichtingen die behoren tot de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). Deze zorg moet volgens de Penitentiair Beginselen Wet, de Beginselen Wet TBS en de Jeugdwet kwalitatief gelijk zijn aan de zorg die buiten de muren wordt geleverd.

In de werkomgeving van de justitieel verpleegkundigen zijn de missie en visie van DJI leidend. De missie luidt: "DJI levert een bijdrage aan de veiligheid van de samenleving door tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen en vrijheidsbenemende maatregelen en door de aan onze zorg toevertrouwde personen de kans te bieden een maatschappelijk aanvaardbaar bestaan op te bouwen. De gezondheidszorg die DJI biedt levert een bijdrage aan een humane uitvoering van de straffen en maatregelen en vergroot voor de ingeslotenen de kans om na afloop van de straf of maatregel een maatschappelijk aanvaardbaar bestaan op te bouwen."

De Gezondheidszorgvisie is in 2006 als volgt geformuleerd: "DJI draagt in haar inrichtingen zorg voor een doeltreffende, doelmatige en op de patiënt gerichte gezondheidszorg, waarvan de kwaliteit gelijkwaardig is aan de gezondheidszorg in de vrije maatschappij, rekening houdend met de bijzondere situatie van de vrijheidsbeneming." Deze visie stemt overeen met de eerder genoemde wetteksten, maar ook met de Europese wetgeving (European Prison Rules, Council of Europe, 2006) en de World Health Organisation.

De Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) biedt somatische en geestelijke gezondheidszorg die kwalitatief gelijkwaardig is aan de zorg in de maatschappij. Binnen een beveiligd kader wordt op maat gesneden zorg geleverd volgens de state-of-the-art beroepsnormen. Er wordt aansluiting gezocht bij de reguliere somatische en geestelijke gezondheidszorg om de continuïteit te waarborgen. Doel is de psychische en somatische problematiek van de ingeslotenen inzichtelijk te maken en te stabiliseren of zelfs te laten afnemen. Door het bieden van zorg op deze wijze, levert DJI een bijdrage aan een veilige samenleving.

De zorg van justitieel verpleegkundigen wordt gegeven binnen de verschillende soorten inrichtingen van DJI, zoals in gevangenissen en huizen van bewaring voor volwassenen, die penitentiaire inrichtingen (PI) worden genoemd. Maar ook in speciale inrichtingen voor de jongeren, de justitiële jeugdinrichtingen (JJI). Voor (tbs-)patiënten zijn er forensische psychiatrische centra (FPC) en voor vreemdelingen maakt DJI gebruik van detentie- en uitzetcentra. Binnen deze inrichtingen zijn er nog twee bijzondere afdelingen waar de justitieel verpleegkundige werkzaam is. Dit zijn de Penitentiair Psychiatrische Centra (PPC's) en het Justitieel Centrum voor Somatische Zorg (JCvSZ).

Afhankelijk van de instelling waar zij werkt focust de justitieel verpleegkundige in het professioneel handelen op een specifiek gebied. Binnen PI richt zij zich op het signaleren, het stellen van verpleegkundige diagnoses, het uitvoeren van verpleegkundige interventies en verwijzen met betrekking tot zorgproblemen. Binnen TBS-klinieken en jeugdinrichtingen ligt de focus meer op het behandelen en het behalen van doelen.

Binnen de beroepsuitoefening verlenen de justitieel verpleegkundigen eerstelijns gezondheidszorg. Zij dragen hiermee bij aan het beperken van schade door detentie en aan het voorkomen van recidieven. Veel aandacht gaat uit naar verslavingsproblematiek, psychiatrische stoornissen, - preventie van - infectieziekten, seksueel overdraagbare aandoeningen (SOA's) en naar chronische somatische aandoeningen zoals diabetes mellitus, cardiovasculaire aandoeningen en COPD.

Doelgroepen

De doelgroep van de justitieel verpleegkundigen zijn de ingeslotenen, mensen die een vrijheidsbenemende of -beperkende straf of maatregel ondergaan. Ingeslotenen behoren voor een groot deel tot de bevolkingsgroep met een onder gemiddelde sociaal - economische status. Deze groep wordt gekenmerkt door risicovol gedrag, weinig aandacht voor de gezondheid en bovengemiddeld gebruik van alcohol, drugs of medicijnen. Een relatief grote groep lijdt daarbij aan psychische aandoeningen, verstandelijke beperkingen, gedragsstoornissen, verslaving en infectieziekten, o.a. SOA's. Er is vaak sprake van multipathologie. Een groot deel van de ingeslotenen is allochtoon en/of afkomstig uit het buitenland.

Deze factoren leiden tot een bovengemiddelde vraag naar gezondheidszorg bij deze doelgroep. Zorgvragen ontstaan vaak door een combinatie van bovenstaande factoren en gaan daarnaast ook regelmatig gepaard met depersonalisatie, identiteitsbeschadigingen en hospitalisering ten gevolge van het ingesloten zijn. Daarnaast kent deze doelgroep ook een categorie zorgmijders. De zorgmijder staat meer in de picture tijdens detentie en knapt vaak op door de structuur van rust, regelmaat en gezond dag/nachtritme. De zorgvragen van ingeslotenen kunnen in alle categorieën van gezondheidsproblemen vallen met hierbij sterke nadruk op psychosociale problematiek.

3. Ontwikkelingen

Binnen het gevangeniswezen is de trend van taakherschikking al jaren gaande. Een belangrijk deel van de medische zorg is in de afgelopen periode onderdeel geworden van het takenpakket van de justitieel verpleegkundigen. (KPVZ, 2003). In dit licht streven de justitieel verpleegkundigen er naar om de komende jaren het voorschrijven van uitsluitend op recept (UR)-medicatie te regelen via een aanpassing in de wet BIG.

Naast de eerstelijns justitieel verpleegkundigen zijn er ook een aantal tweedelijns verpleegkundige functies binnen de sector in opkomst. Deze verpleegkundigen werken bij voorbeeld in het JCvSZ en in de PPC's. Deze verpleegkundigen bieden 24 uurszorg en hebben te maken met zeer uiteenlopende combinaties van problematiek, zoals weigeren van eten en drinken en een grote diversiteit van somatische aandoeningen. Ook hebben zij te maken met extra beveiligde gedetineerden en met veel aandacht van de media. Dit alles vraagt specifieke competenties.

In penitentiaire inrichtingen komen de laatste jaren meer en meer complexe en chronische psychiatrische aandoeningen voor. Speciaal voor de ingesloten zorgvragers met psychiatrische stoornissen is de functie van Verpleegkundig Zorg Behandel Inrichtingswerkers (ZBIW'ers) ontwikkeld. Het garanderen van de continuïteit in verpleegkundige zorg en patiëntveiligheid is de kerntaak van deze groep zorgprofessionals. Daarnaast leveren zij onder meer een belangrijke bijdrage aan de 24-uurs zorg. Door de ontwikkelingen binnen DJI gaan steeds meer eerstelijns justitieel verpleegkundigen een aandeel leveren in de 24-uurszorg.

Ten slotte is er sprake van een toenemend aantal oudere gedetineerden, door vergrijzing van de maatschappij.

Al deze ontwikkelingen laten een beeld zien van onder meer intensivering van het takenpakket van de justitieel verpleegkundigen, zowel in kwalitatief als in kwantitatief opzicht.

4. Uitwerken CanMEDS-rollen

Zoals in de inleiding van dit document naar voren kwam moet het Expertisegebied justitieel verpleegkundige beschouwd worden als een verdieping van en aanvulling op het Beroepsprofiel verpleegkundige (Lambregts & Grotendorst, 2012). Het Beroepsprofiel beschrijft de elementen van het beroep die voor elke verpleegkundige van toepassing zijn en ook voor de verpleegkundigen die onder een Expertisegebied vallen. Om de verbinding tussen het Beroepsprofiel en het Expertisegebied te verhelderen, komen de kennis en vaardigheden uit het Beroepsprofiel terug in het Expertisegebied. Vervolgens worden vanuit deze basis de aanvullende kennis en vaardigheden van de justitieel verpleegkundige beschreven. Dit alles wordt uitgewerkt aan de hand van de CanMEDS-systematiek (Canadian Medical Education Directions for Specialist). Deze systematiek bestaat uit zeven verschillende rollen. De kern van de beroepsuitoefening is de verpleegkundige als zorgverlener. Alle andere rollen raken en staan in het teken van deze centrale rol. De rol van zorgverlener geeft richting aan de andere CanMEDS-rollen.

Figuur 1. CanMEDS-systematiek

Leeswijzer

Het Expertisegebied justitieel verpleegkundige is ingedeeld op basis van de 7 CanMEDS-rollen. Allereerst wordt de inhoud van elke rol aan de hand van voorbeelden verduidelijkt. Vervolgens worden per rol de kennis en vaardigheden uit het (basis)Beroepsprofiel beschreven. Deze hebben een hoog abstractieniveau en geven de ruimte om de beschrijvingen in de context van dit Expertisegebied te plaatsen. Tenslotte worden per rol de aanvullende kennis en vaardigheden beschreven die de justitieel verpleegkundige uniek maakt ten opzichte van de andere Expertisegebieden. De kennis en vaardigheden uit het (basis) Beroepsprofiel vormen samen met de aanvullende beschrijvingen van de justitieel verpleegkundige één geheel en bestrijken samen het volledige domein waarin de justitieel verpleegkundige werkzaam is.

4.1 Rol Zorgverlener

Bij de zorgverlening en de beroepsuitoefening van de justitieel verpleegkundige is veiligheid een belangrijk basisbegrip. Enerzijds moet de ingeslotenen kunnen rekenen op een veilige omgeving waarin goede zorg wordt verleend, anderzijds moet de veiligheid tijdens de zorgverlening voor verpleegkundigen en collega-zorgprofessionals optimaal geborgd zijn.

Om goede zorg te kunnen verlenen dient de justitieel verpleegkundige naast algemene medische en verpleegkundige kennis te beschikken over bovengemiddelde kennis van somatische (met name chronische) aandoeningen, psychiatrische stoornissen, infectieziekten, verstandelijke beperkingen en gedrags- en verslavingsproblematiek. Daarnaast moet de verpleegkundige op basis van procedures en protocollen en, met deze brede kennisbasis, de toegeleiding van zorg naar de arts kunnen uitvoeren. Ook hierbij zijn specifieke vaardigheden van belang. Niet alleen hebben justitieel verpleegkundigen te maken met complexe zorg door een veelheid van psychosociale problemen, zij zijn ook zeer autonoom in hun beroepsuitoefening. In besluitvormingsprocessen over de zorg moet de beschikbare informatie goed geïnterpreteerd en geïntegreerd worden en moet rekening gehouden worden met de hierboven beschreven aspecten zoals veiligheid en culturele diversiteit. De verpleegkundige is immers de eerste professional die een ingesloten zorgvrager ziet. De verpleegkundig moet optimaal toegerust zijn om toegeleidingen uit te voeren zodat de zorgvrager naar de juiste zorgprofessional verwezen wordt.

Kennis

- Heeft belangrijke basisprincipes uit de anatomie, fysiologie, pathologie en farmacologie paraat.
- Is goed op de hoogte van ontwikkelingspsychologie, levensfasen van de mens, principes van zelfmanagement en copingstijlen.
- Kent de theoretische modellen achter haar activiteiten en interventies.
- Kent de bronnen van het verpleegkundig handelen en actuele richtlijnen en professionele standaarden.

Aanvullende kennis van de justitieel verpleegkundige

- Heeft diepgaande kennis en methodieken betreffende verslavingsproblematiek, psychopathologie, psychiatrische stoornissen en infectieziekten.
- Heeft diepgaande kennis van veel voorkomende chronische aandoeningen zoals diabetes mellitus, COPD en cardiovasculaire aandoeningen.
- Kent de procedures en richtlijnen over toegeleiding van ingeslotenen naar andere zorgverleners, bijvoorbeeld een arts, psycholoog en tandarts.
- Heeft kennis van de spoedeisende situaties en de procedures binnen de inrichting.
- Kent de veiligheidsvoorschriften en procedures binnen de betreffende justitiële inrichting.

Vaardigheden en attitude

- Kan uit verschillende bronnen informatie verzamelen (bijvoorbeeld uit observaties, rapportages, overdrachten, labuitslagen), deze informatie analyseren en interpreteren.
- Is in staat om op basis van klinisch redeneren de verpleegkundige zorg vast te stellen en richt zich

- op het handhaven, versterken of verwerven van zelfmanagement van de patiënt.
- Kan bij zorgproblemen de vier gebieden van het menselijk functioneren risico's inschatten, problemen vroegtijdig signaleren, interventies kiezen en uitvoeren, het verloop monitoren en de resultaten evalueren.
- Is in staat te werken volgens richtlijnen en daar beargumenteerd vanaf te wijken als de situatie of de eigen professionele of morele afwegingen daartoe aanleiding geven.
- Kan de patiënt ondersteunen bij persoonlijke verzorging en deze waar nodig overnemen.
- Kan alle voorkomende voorbehouden en risicovolle handelingen uitvoeren, met inachtneming van de eigen bevoegdheid en bekwaamheid.

Aanvullende vaardigheden en attitude van de justitieel verpleegkundige

- Is in staat te bepalen welke patiënten medische of psychische zorg nodig hebben, wat de urgentie is en door wie de patiënt gezien en/of behandeld moet worden.
- Is in staat om informatie te verwerven over het psychisch, somatisch en sociaal functioneren van een ingeslotenen zowel bij de persoon zelf als bij interne en externe zorgverleners.
- Kan zijn of haar benadering afstemmen op medische diagnoses en/of behandelmogelijkheden en daarnaast op veiligheidsmaatregelen.
- Kan consulten aan ingeslotenen verlenen tijdens een verpleegkundig spreekuur, waarin de zorgvraag wordt besproken en geïnterpreteerd en waarbij rekening wordt gehouden met de signalen en informatie van collega's en andere disciplines.
- Is in staat een besluit te nemen op basis van de afwegingen van somatische en psychische kenmerken van de ingeslotene en daarbij de veiligheidsoverwegingen en de mogelijke gevolgen voor de inrichting mee te wegen
- Is in staat adequaat op te treden bij (medische) crisissituaties en kan indien nodig de juiste verpleegkundige diagnoses stellen en interventies toepassen, ook wanneer er geen geneeskundige aanwezig is.
- Is in staat de penitentiaire geschiktheid te beoordelen aan de hand van de gezondheidstoestand van een ingeslotene, dit multidisciplinair te bespreken en hierover een advies uit te brengen aan de directie of betrokken instanties.

4.2 Rol Communicator

De groep zorgvragers van een justitieel verpleegkundige is op het gebied van cultuur, sociaal economische status, gedrag en taal zeer divers. Dit betekent dat de justitieel verpleegkundige voortdurend moet anticiperen op culturele verschillen, begripsvermogen, ziektebeeld en gedrag van de zorgvrager en context. Met verschillende gesprekstechnieken kan zij contact maken, een (gezondheids)probleem verhelderen, voorlichting geven of een situatie van een ingeslotene analyseren. Daarnaast moet de justitieel verpleegkundige taal en -cultuurbarrières kunnen overbruggen. Hierbij moet de verpleegkundige zorgen voor optimale, op maat gesneden informatie voorziening en kan zij ondersteuning inzetten van bijvoorbeeld een tolk.

In de communicatie wordt tevens rekening gehouden met de regelgeving die binnen de instellingen geldt.

Zelfvertrouwen en standvastigheid door de verpleegkundige is nodig om niet beïnvloed te worden door mogelijk manipulatief gedrag van een ingeslotene.

Binnen het team werkt de justitieel verpleegkundig aan een consistent en eenduidig zorgbeleid binnen de medische dienst en de instelling.

Kennis

- Heeft kennis van communicatieniveaus (inhoud, procedure, proces).
- Kent de belangrijkste gesprekstechnieken.
- Kent verschillende manieren van gedragsbeïnvloeding en versterken van de positie van de cliënt.
- Is op de hoogte van de nieuwste toepassingen van ICT.

Aanvullende kennis van de justitieel verpleegkundige

- Kent de juridische kaders waarbinnen de justitieel verpleegkundige werkzaam is en communiceert respectvol over en met een ingeslotene.
- Kent de technieken van motiverende gespreksvoering, bijvoorbeeld van toepassing op het geven van voorlichting en voor het verlenen van psychosociale zorg en zorg aan verslaafden.
- Kent de techniek van de oplossingsgerichte gespreksvoering.

Vaardigheden en attitude

- Kan communiceren op inhouds-, procedure- en procesniveau en soepel schakelen tussen deze niveaus.
- Kan gesprekstechnieken kiezen die passen bij de patiënt en het niveau van communicatie: kan luisteren, vragen stellen, samenvatten en parafraseren, spiegelen, gevoelsreflecties geven.
- Kan uitstekend in vaktaal formuleren zowel mondeling als schriftelijk en kan vaktaal omzetten naar taal die begrijpelijk is voor de zorgvrager.
- Kan adviezen geven en de patiënt instrueren en motiveren.
- Is digitaal vaardig, is thuis op het internet en maakt professioneel gebruik van sociale media.

Aanvullende vaardigheden en attitude van de justitieel verpleegkundige

- Is in staat kalm, weloverwogen en met zelfvertrouwen op te treden, ook bij weerstand of emoties van de ingeslotene.
- Kan adequaat omgaan met emoties en behoeften van ingeslotenen, al dan niet met psychosociale problematiek of gedragsstoornissen.
- Kan binnen de kaders van de regelgeving afstemmen met collega's omtrent de lichamelijke en geestelijke gezondheid van een ingeslotene.
- Is in staat om als onderdeel van het medisch team op één lijn te blijven met collega's en een consistent beleid te voeren ten aanzien van de ingeslotene.
- Kan doorvragen (de vraag achter de vraag achterhalen) zodat de situatie van de ingeslotene geanalyseerd wordt. Hierbij ligt niet alleen de focus op het gezondheidsprobleem maar wordt alle beschikbare informatie ten aanzien van de ingeslotene geanalyseerd en getoetst.

- Kan de hulpvraag van mensen met verschillende culturen, talen, gedragsstoornissen en verslavingsproblemen helder krijgen. Is daarbij in staat om vertaalslagen te maken en te communiceren op verschillende niveaus.
- Is in staat om begeleidingsgesprekken te voeren met ingeslotenen over chronische aandoeningen, zoals diabetes mellitus of psychosociale problemen, zoals verwaarlozing en de ontregeling van een dag- en nachtritme, maar ook met personen waar de psychiatrische problematiek meer op de voorgrond staat, zoals achterdocht, stemmen horen of andere psychotische fenomenen.

4.3 Rol Samenwerkingspartner

De verpleegkundige is de spil in de zorg en het eerste aanspreekpunt voor de ingeslotene. Zij is de poortwachter en faciliteert de toegeleiding van de ingeslotenen naar de (huis)arts en andere samenwerkingspartners. De justitieel verpleegkundige verricht de verpleegkundige intake en verzorgt de doorverwijzing naar andere disciplines. Effectieve multidisciplinair communicatie op verschillende niveaus is essentieel voor het realiseren van een effectieve toegeleiding. Om de toegeleiding of overplaatsing goed en veilig te laten verlopen is kennis van de bevoegdheden en verantwoordelijkheden van samenwerkingspartners essentieel. Met een goede procedure, afstemming en communicatie tussen de verpleegkundige en de diverse samenwerkingspartners kan een ingeslotene bijvoorbeeld op correcte wijze overgeplaatst worden naar een andere cel, een andere afdeling of andere instelling. Ook draagt de justitieel verpleegkundige zorg voor verpleegkundige overdracht naar andere zorgverleners en behandelaars om zo continuïteit van zorg `over de muren heen` optimaal te laten verlopen.

Kennis

- Heeft een visie op samenwerken, kent actuele standaarden en handreikingen daarin.
- Heeft kennis van samenwerkingsprocessen, zoals groeps- en teamvorming, teamrollen, groepsdynamica en geven en ontvangen van feedback.
- Heeft kennis van de samenwerkingspartners (hun rollen, deskundigheid en bevoegdheden).
- Is op de hoogte van ketenprocessen en de organisatie van de zorg in de eigen regio.
- Is bekend met (potentiële) samenwerkingspartners buiten de zorg.
- Heeft kennis van doeltreffende en doelmatige verslaglegging en overdracht, inclusief het gebruik van ICT en wet- en regelgeving in deze.

Aanvullende kennis van de justitieel verpleegkundige

- Heeft inzicht in de verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de verschillende samenwerkingspartners zodat de toegeleidingsprocedure of overplaatsing op adequate wijze verricht kan worden.
- Heeft kennis van de gezondheidszorgwetten als het gaat om het beroepsgeheim en de communicatie met niet BIG-geregistreerde collega's.

Vaardigheden en attitude

- Kan samenwerken met patiënten en hun naasten, mantelzorgers, hen steunen en hen waar nodig verwijzen.
- Kan haar visie op samenwerken formuleren en naar voren brengen.
- Kan in teams en samenwerkingsprocessen haar bijdrage leveren en zichzelf positioneren, schuwt confrontaties en verschil van mening daarbij niet.
- Kan efficiënt en effectief verslagleggen, overleggen en overdragen, vanuit een gelijkwaardige, collegiale en open houding, zowel in relatie tot de patiënt en diens naasten, binnen het eigen verpleegkundige team, in het multidisciplinaire team als met andere samenwerkingspartners.

Aanvullende vaardigheden en attitude van de justitieel verpleegkundige

- Is in staat activiteiten af te stemmen met betrokken samenwerkingspartners.
- Is in staat om met de verschillende samenwerkingspartners (bewaarders, directie, niet- medische disciplines) samen te werken zodat de veiligheid en de kwaliteit van zorg gewaarborgd blijft.
- Kan bij acute situaties zorg overdragen aan ambulancepersoneel, overdracht bij crisisplaatsing in PPC.
- Kan voorstellen doen aan andere disciplines over de afstemming van de verpleegkundige zorg en het behandelingsplan op het individuele dagprogramma van de instelling en/of ingeslotenen.

4.4 Rol Reflectieve professional

De justitieel verpleegkundige dient in haar functie een vertrouwensband te ontwikkelen met een ingeslotene. Dit is een professionele relatie. Het is van belang om hierin kritisch te blijven om te voorkomen dat dit niet leidt tot moreel-ethische dilemma's. Openheid naar en feedback van collega's zijn hierin belangrijke hulpmiddelen. Om als justitieel verpleegkundige optimale zorg te kunnen geven binnen de zeer complexe context is zelfreflectie ten aanzien van het professioneel handelen een absolute vereiste. De algemene maatschappelijke ontwikkelingen, zoals meer mondigheid van burgers en grotere toegankelijkheid van medische kennis spelen hierin eveneens een rol. Behandelingsmogelijkheden volgen elkaar snel op waardoor kennis snel veroudert. Gezien de toeleidingsfunctie die wordt vervuld en de verantwoordelijkheid die daar gepaard mee gaat, dient de justitieel verpleegkundige bij te blijven in de actuele thema's en ontwikkelingen binnen het brede spectrum waarin zij haar beroep uitoefent. Dit geldt voor zowel klinische kennis als voor de professionele standaarden.

Kennis

- Heeft kennis van de principes van Evidence Based Practise.
- Heeft elementaire kennis van methoden van onderzoek.
- Heeft kennis van actuele thema's en ontwikkelingen in het eigen vakgebied.
- Is op de hoogte van toepassingen op het gebied van kennisontwikkeling en –delen.
- Kent de principes van reflectieve praktijkvoering.
- Heeft kennis van levensbeschouwelijke en religieuze opvattingen en stromingen.
- Heeft kennis over de inhoud van de Beroepscode van Verpleegkundigen en Verzorgenden.
- Heeft kennis van de moreel-ethische context van de zorgverlening.

Aanvullende kennis van de justitieel verpleegkundige

- Kent de voorkomende medische en verpleegkundige protocollen binnen de sector.

Vaardigheden en attitude

- Houdt vakliteratuur bij. Weet informatie op internet snel op te zoeken.
- Kan participeren in (praktijk)onderzoek.
- Ontwikkelt zichzelf door zelfreflectie en zelfbeoordeling van eigen resultaten.
- Kan het eigen functioneren waarderen en kritisch benaderen; durft ergens op terug te komen.
- Kan feedback van collega's en leidinggevendenden ontvangen en integreren in haar handelen.
- Kan collega's en studenten feedback geven op hun handelen en professioneel gedrag.
- Kan omgaan met ethische vraagstukken en zingevingsvraagstukken van patiënten.
- Kan patiënten en diens naasten ondersteunen bij het nemen van beslissingen betreffende de behandeling, het al of niet voortzetten van een behandeling (specifiek rond het levenseinde).

Aanvullende vaardigheden en attitude van de justitieel verpleegkundige

- Is in staat om binnen de wettelijke kaders te werken.
- Kan omgaan met de spanningen die kunnen ontstaan door de geheimhoudingsplicht.
Bijvoorbeeld wanneer bevindingen gecommuniceerd dienen te worden ter voorkoming van (gezondheids)problemen.

4.5 Rol Gezondheidsbevorderaar

Justitieel verpleegkundigen interveniëren veelvuldig op psychosociale klachten waar ingeslotenen last van kunnen hebben. Zo hebben ingeslotenen in de eerste periode vaak last van aanpassingsstoornissen. Daarnaast hebben zorgvragers binnen een justitiële instelling een ander gezondheidsbesef dan in de vrije maatschappij. Dit wordt veroorzaakt door de beperkte ruimte waarin zij leven waarin tijd geen belangrijke rol speelt. Door deze twee elementen wordt veel psychosociale problematiek veroorzaakt waarin een verpleegkundige een belangrijke rol speelt. Zij verzorgen de zorgtoegeleiding naar de andere (medische) disciplines en kunnen met behulp van voorlichting de zorgtoegeleiding reduceren. Voorlichting is niet alleen gericht op de ingeslotene maar richt zich ook op andere disciplines die direct met ingeslotenen werken. Het gezondheidsniveau kan op deze manier zo optimaal mogelijk behouden worden.

Kennis

- Heeft kennis van epidemiologie.
- Heeft kennis van preventie en gezondheidsvoorlichting, gezondheids- en gedragsdeterminanten.
- Heeft kennis van de principes van zelfmanagement, leefstijlen, gedrag en manieren van gedragsbeïnvloeding.
- Is bekend met manieren waarop gezond gedrag gestimuleerd kan worden.
- Is op de hoogte van culturen en cultuurgebonden opvattingen van gezondheid en cultuurgebonden gezondheidsproblemen.

Aanvullende kennis van de justitieel verpleegkundige

- Kent het begrip “uitstelbare zorg” en kan inschatten wanneer een zorgbehoefte uitgesteld kan worden.

Vaardigheden en attitude

- Kan gegevens verzamelen in brede context, gericht op vroeg signalering en risicobeoordeling.
- Heeft vaardigheden op het gebied van outreachende zorg en bemoeizorg.
- Is in staat het sociale netwerk rond een patiënt te versterken.
- Kan meedenken met beleidsmakers en voorstellen doen voor noodzakelijke programma's.
- Kan participeren in collectieve of groepsgerichte preventie.

Aanvullende vaardigheden en attitude van de justitieel verpleegkundige

- Is in staat gezondheidsvoorlichting te geven en adviezen te verstrekken aan samenwerkingspartners betreft lichamelijke en/of psychische klachten, verslaving, gedragsproblematiek en infectieziekten.
- Kan grootschalige screeningsonderzoeken coördineren en uitvoeren.
- Kan gezondheidsbedreigende factoren signaleren welke al dan niet samenhangen met de leef- en/of arbeidsomstandigheden binnen een inrichting.
- Is in staat de-escalerend te werken om agressie of gezondheidsproblemen te voorkomen.

4.6 Rol Organisator

De justitieel verpleegkundigen verlenen niet alleen primaire zorg, zij geven voorlichting en doen de toegeleiding naar andere zorgverleners. Justitieel verpleegkundigen zijn hierdoor degene die dicht bij de ingeslotene staan als het gaat om gezondheid, zowel het bevorderen als het behouden ervan. In deze situatie zien zij ook de factoren die de gezondheid van ingeslotenen kunnen bedreigen. De justitieel verpleegkundigen zijn de professionals bij uitstek om management, samenwerkingspartners en directie te adviseren omtrent gezondheidsbevorderende elementen die binnen een instelling ingevoerd kunnen worden. Hiermee dragen verpleegkundigen bij aan het voorkomen van detentieschade.

Kennis

- Kent verschillende organisatievormen en principes uit de organisatiekunde.
- Heeft bedrijfsmatig en zakelijk inzicht en kennis van de bekostiging van de zorg.
- Heeft kennis van de nieuwste informatie- en communicatietechnologieën.
- Weet hoe het beleid van een organisatie te beïnvloeden is.

Aanvullende kennis van de justitieel verpleegkundige

- Heeft kennis van de verschillende (medische) diensten en disciplines die binnen een inrichting werkzaam zijn.

Vaardigheden en attitude

- Kan de zorg rondom patiënten, tussen disciplines en organisaties coördineren en de continuïteit van zorg waarborgen.
- Neemt beslissingen over beleid (prioritering) en middelen voor de individuele patiëntenzorg.
- Gaat op verantwoorde wijze met materialen en middelen om.
- Neemt (gedrags)regels en protocollen in acht, die horen bij de functionele verantwoordelijkheid.
- Is zeer vaardig op het gebied van informatie- en communicatietechnologie.
- Levert een bijdrage aan de patiëntveiligheid en het werkklimaat binnen de organisatie.

Aanvullende vaardigheden en attitude van de justitieel verpleegkundige

- Kan adviezen geven aan directie of management met betrekking tot elementen welke invloed zullen hebben op de gezondheidstoestand van ingeslotenen.
- Is in staat professionele grenzen te bewaken.

4.7 Rol Professional en kwaliteitsbevorderaar

De justitieel verpleegkundige werkt zoals gezegd vaak solistisch en werkt samen in ketens of netwerken. Binnen de justitieel verpleegkunde spelen naast de gezondheidsproblemen van de zorgvrager ook de juridische kaders en de veiligheidsoverwegingen een grote rol. Kennis hebben over wettelijke bevoegdheden en verantwoordelijkheden is van belang om optimaal te kunnen functioneren. Daarnaast zijn reflectieve kennis en vaardigheden nodig om belangen af te kunnen wegen, de stem van de zorgvrager te laten doorklinken en om verantwoorde zorg te kunnen leveren.

Kennis

- Kent de wet- en regelgeving die van toepassing is op de verpleegkundige beroepsuitoefening en de context waarin zij werkzaam is.
- Heeft kennis van monitoring van resultaten van zorg.
- Heeft kennis van actuele richtlijnen.
- Heeft kennis van kwaliteitskaders en professioneel en persoonlijk leiderschap.
- Kent de eigen waarden en normen en die van de beroepsgroep (beroepscode).
- Kent de grenzen van het persoonlijke en professionele handelen (persoonlijke en beroepsmatige verantwoordelijkheid).

Aanvullende kennis van de justitieel verpleegkundige

- Kent de juridische kaders uit de Penitentiair Beginselen Wet, de Beginselen Wet TBS en de Jeugdwet.

Vaardigheden en attitude

- Is resultaatgericht, werkt effectief en efficiënt.
- Kan haar visie op kwaliteit van zorg in begrijpelijke taal naar voren brengen.
- Houdt zich als lid van de beroepsgroep aan de Beroepscode van Verpleegkundigen en

Verzorgenden, aan de wetgeving en aan de regels van de eigen organisatie.

- Kan omgaan met spanningsvelden, zoals zakelijkheid-betrokkenheid en afstand-nabijheid.
- Is een trotse en zelfbewuste beroepsbeoefenaar, ambassadeur van het vak.

Aanvullende vaardigheden en attitude van de justitieel verpleegkundige

- Kan omgaan met de beperkte privacy van een ingeslotene.
- Kan omgaan met de verschillende bronnen van spanning die ontstaan door de positie die de justitieel verpleegkundigen hebben in een justitiële instelling. Bijvoorbeeld het hebben van toegang tot medicijnen, de verpleegkundige als vertrouwenspersoon, het bewaken van het medisch geheim, etc.
- Is in staat haar handelen te verantwoorden, gemaakte keuzes te evalueren en te reflecteren.

5. Toekomstige ontwikkelingen

De trends zoals die in de justitiële verpleegkunde gaande zijn en die in dit Expertisegebied beschreven worden, zoals de toenemende zorgzwaarte door multipathologie, psychische problematiek en complexe omgevingsfactoren van gedetineerden, zetten in de komende jaren door. Deze trends worden versterkt door de hoge eisen aan zelfredzaamheid en participatie die buiten de penitentiaire inrichting aan de gedetineerden, doorgaans met verminderde maatschappelijke draagkracht, worden gesteld.

Dit alles leidt tot een taakverzwaring van de justitieel verpleegkundige. Deze taakverzwaring maakt het nog belangrijker dan voorheen, dat verpleegkundigen hun kennis en kunde bijhouden volgens de professionele standaard, het Kwaliteitsregister Verpleegkundigen & Verzorgenden, inclusief het deskundigheidsgebied Justitiële Verpleegkunde.

Ook vraagt deze taakverzwaring, in samenhang met de rol van toegeleiding – de gedetineerde wordt doorgaans eerst gezien door de justitieel verpleegkundige en vervolgens door de arts - er om een uitbreiding van de wettelijke bevoegdheden voor de justitieel verpleegkundigen, zoals het zelfstandig medicatie voorschrijven binnen het Expertisegebied. Mogelijk is te verwachten dat er meer verpleegkundig specialisten ingezet worden. Zij hebben immers een zelfstandige bevoegdheid in de wet BIG.

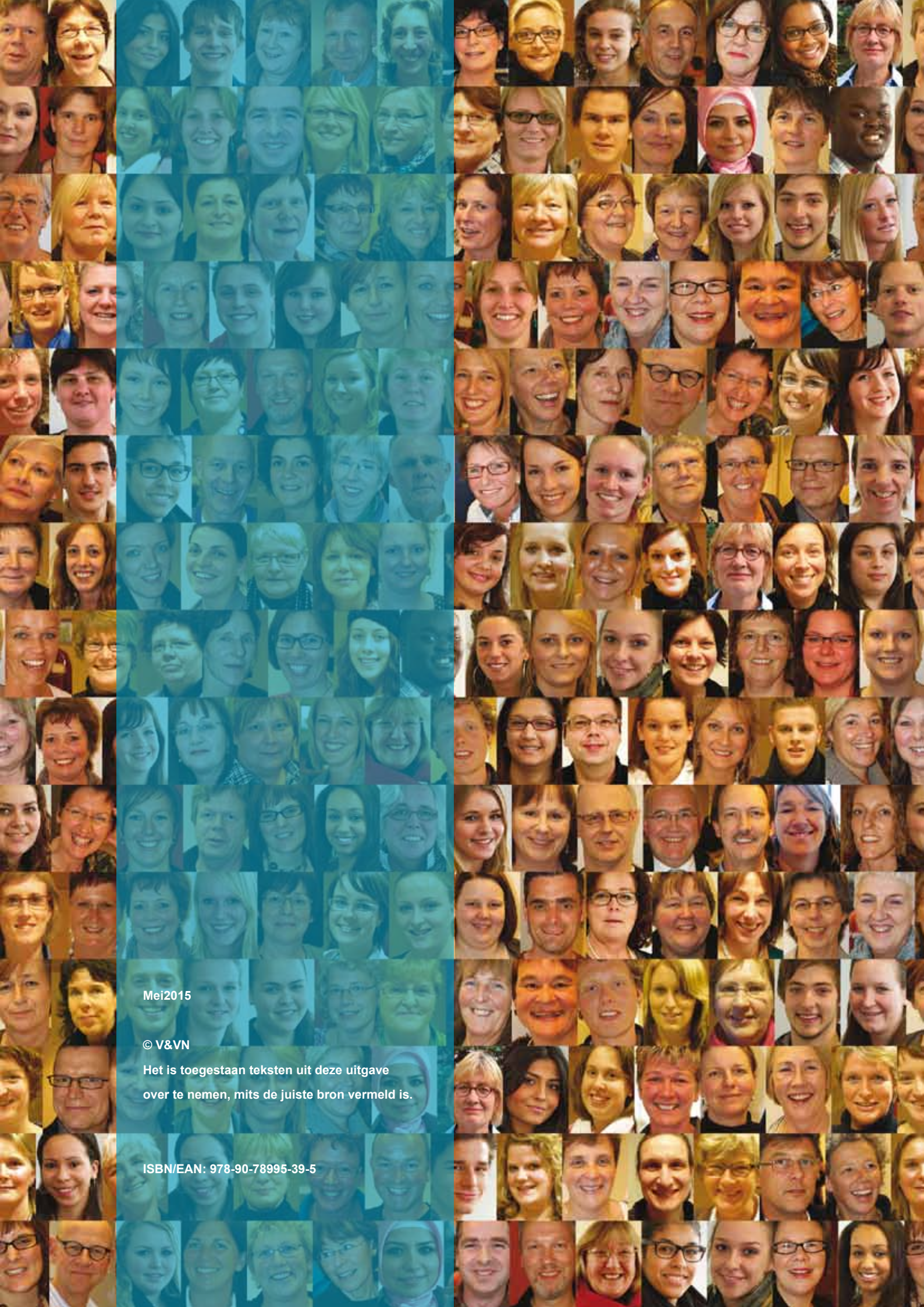

Literatuur

AVVV, 2004: Beroepsdeelprofiel Justitieel Verpleegkundige. Utrecht, AVVV, juni 2004.

Lambrechts, J., Grotendorst, A., en Merwijk, C. van (2012): *Leren van de Toekomst: Verpleegkundigen en Verzorgenden 2020*. Houten, Bohn, Stafleu en van Loghum.

Council of Europe, 2006: *European Prison Rules*

Mei2015

© V&VN

Het is toegestaan teksten uit deze uitgave
over te nemen, mits de juiste bron vermeld is.

ISBN/EAN: 978-90-78995-39-5